

סימן יד

עיקר וטפל בברכות

בש"ע או"ח סימן רי"ב סעיף א' איתא "כל שהוא עיקר ועמו טפלה מברך על העיקר ופוסט את הטפלה בין מברכה שלפניה ובין מברכה שלאחריה. לא מבעיא אם העיקר מעורב עם הטפל אלא אפילו כל אחד לבדו ואפילו פת שהוא חשוב מכל אם הוא טפל כגון שאוכל דג מליח ואוכל פת עמו כדי שלא יזיקנו בגרונו מברך על הדג ופוסט את הפת כיון שהוא טפל".

והנה מצינו שבעה אופנים שונים בגדר עיקר וטפל, ונגדיר את הגדרים השונים ועוד נבאר דבר דבור על אופניו.

א

אינו נאכל לשם טעם

שלא יזיק לו השמן, עי"ש. ועוד מצינו כיוצא בזה בסימן קס"ח ס"ח דרקיין שנותנים עליהם מרקחת טפלים למרקחת משום שאינם עשויים לשם טעם ועי"ש במשנ"ב ס"ק מ"ה. (ויש לעיין עוד בשעה"צ סק"ט).

והנה אופן נוסף יש בגדר זה של טפל שאינו בא לשם טעמו, במה שמערבים בתבשיל לשם דבק או ריח או מראה, ובתעשית המזון יש מרכיבים שתכליתם לתת צבע או לדבק, וכל אלה נפטרים בברכת העיקר.

יש טפל שאינו נאכל כלל לשם טעמו אלא לשם ממשו, וכדוגמא הנ"ל מן השו"ע שאינו אוכל פת משום טעמו הערב אלא כדי שגרונו לא ינזק ע"י הדג מליח, וכך גם במש"כ המשנ"ב שם סק"ה דאוכל מעט פת להפיג חריפותו של היי"ש. וכע"ז מצינו עוד בסימן קע"ד סעיף ז' בביאור הלכה במי שאוכל קצת פת עם המשקה כדי שלא יזיק לו המשקה אליבא ריקנא דהפת הוי טפל למשקה. וע"ע כע"ז בסימן ר"ב במשנ"ב ס"ק כ"ט באוכל מעט פת

ב

בא להטעים את העיקר

כמבואר שם במשנ"ב סק"ו לגבי כיסנין עם גבינה. ועיין עוד במשנ"ב סימן ר"ה סק"ד שהביא מהפמ"ג דהאוכל בשר עם סלט מברך אלא על הבשר והסלט טפל לבשר, אף דפשוט דהסלט נאכל לשם טעמו ולא לסיבה צדדית.

יש טפל שנאכל לשם טעמו, אלא שאינו בא בשביל עצמו אלא להטעים ולהנעים מאכל אחר שהוא עיקר הנאת האכילה והטפל בא להמתיקו ולהשלים הנאת אכילתו, ואף בטפל זה ניתנה הלכה דמברך על העיקר ופוסט את הטפל

אמנם צריך דקדוק גדול והתבוננות יתירה לדמות בהלכה זו מילתא למילתא, ובזמנינו נראה ברור דסלט ירקות או מנות נוספות שמגישים עם המנה העיקרית ביחד עם הבשר אין דינם כטפל וצריך לברך על הסלט לחוד ועל הבשר לחוד, שהרי גם את סלט הירקות אוכלים בפני עצמו. ונראה דהמשנ"ב מתייחס לסלט שלא היה נאכל בפנ"ע אלא רק עם הבשר וכמו חמוצים בזמנינו. ואף שמשמע שם במשנ"ב דאוכלים סלט זה גם בפנ"ע ואם אוכל בפנ"ע מברך בפה"א, הלא גם מלפפון חמוץ לפעמים נאכל בפנ"ע ומ"מ ^{לפני החכמה} אם אוכל עם בשר או קוגל ברור דהוי טפל.

וראיה לדרך זו, שהרי מקור הלכה זו כתב המשנ"ב מהפמ"ג, ואכן כך כתב הפמ"ג במש"ז (ר"ה סק"א), אך לכאורה סתר דבריו שם (א"א סק"ה) שכתב דהאוכל ירקות עם בשר אין הירקות טפלין לבשר, וע"כ צ"ל דשלאטין אלה אינם סלט ירקות בעלמא אלא מעין חמוצים שעיקר דרך אכילתן כטפל לבשר, ודו"ק בכ"ז.

ג

נחות בחשיבותו מן העיקר

והנה בסימן קע"ד ס"ב מבואר דיין פוטר כל מיני משקים משום דכל המשקים הוי טפלים לגבי היין משום חשיבותו, עיי"ש במשנ"ב ס"ק ב' וס"ק ג'. ויסוד הלכה זו משום חשיבות היין, ומשו"כ כתב שם בבה"ל דאין היין פוטר אלא אם כן שתה ממנו שיעור חשוב כגון מלא לוגמיו דרק בכה"ג הוי עיקר לגבי שאר משקין.

ד

רוב ומיעוט

ועוד גדר יש בסוגיא זו דעיקר וטפל, בתבשיל שיש בו מינים שונים ואין ברכותיהן שוות

וראיתי מי שפסק דאין מברכין על חתיכת הגזר שדרך להניח על פרוסת דג, דאין הגזר ניתן שם לשם טעם אלא לקישוט וא"כ הוי כטפל. ולענ"ד אין זה נראה, דאף אם נניח כן שאני ממה שמערבים בתוך המאכל לשם צבע, דע"כ נאכל הוא עם העיקר ומשו"כ דינו כטפל, אבל בחתיכת גזר שעומדת בפני עצמה ואינה נאכלת בהכרח עם הדג, מסתבר דאף שניתנה שם לקישוט ולמראה מ"מ **לגבי אכילה** אינה טפילה לדג והרוצה לאכלה צריך לברך עליה בפה"א, ואף שיש לדון בסברא זו לענ"ד כך נראה לכאורה, ומ"מ מידי ספק לא יצאנו דאפשר שאכן הגזר מתבל את הדג בטעמו, ולא אדע.

והנה כתב שם בשער הציון ס"ק כ"א דאם כונתו לאכול גם את הטפל ולהנות ממנו בפנ"ע, אזי כל שאוכל את העיקר והטפל ביחד מברך על העיקר ופוטר את הטפל אבל אם אוכל הטפל בפנ"ע מברך עליו, אבל בטפל גמור אף במה שאוכל בפנ"ע באמצע אכילתו או בסופו אינו מברך עליו אלא נפטר הוא בברכת העיקר, עיי"ש.

וגדולה מזו כתב בספר בתי כהונה הביאו הגרעק"א שם דהמברך על כוס של ברכה כגון קידוש וברהמ"ז ואין כונתו להנאת השתיה אינו פוטר שאר משקין, דבכה"ג אין שאר המשקין טפלים ליין, והגרעק"א הוכיח ממג"א בס"ק י"א שחולק עליו עיי"ש.

ואין במהותן עיקר וטפל, ומבואר בסימן ר"ח סעיף ז' דאזלינן בתר רוב וז"ל "והוא שלא יהא

בהלכתא עסקינן וכדין ביטול ברוב דסגי ביה ברוב כלדהו, אלא בדעת בנ"א תליא מילתא דבעיני בנ"א הרוב נחשב כעיקר, ומשנ"כ מסתבר דצריך בזה רוב הנראה בעליל ללא בדיקה וספירה, כן נראה פשוט.

ומשנ"כ צריך לי עיון במש"כ הפרמ"ג מש"ז סימן ר"ח ס"ק ז' שמביא מהפרישה דכשיש מחצה על מחצה הואיל וא"א לצמצם יש לחוש שאחד מרובה על השני, ולכן יש להוסיף על מין אחד, ומבואר לכאורה דאם ברור לנו שאחד הוא הרוב, הוא העיקר גם כשאנו רוב הניכר, וצ"ע.

ומ"מ נראה דמצרפים כל מיני עץ כגון תפוזים תפוחים ואגסים כנגד מיעוט אדמה ולא בעינן רוב של מין אחד וזפ"מ.

וכאשר אוכל פיצוחים שיש בהם בטנים שברכתן בפה"א ושקדים ושאר אגוזים שברכתן בפה"ע, נראה פשוט דמברך על זה בפנ"ע ועל זה בפנ"ע כיון שאין דרך לאכלן ^{לאוצר החכמה} ביחד אלא כל אגוז ואגוז בפנ"ע.

מעורב עם דבר אחר אלא אורז לבדו ואם עירב ממנו כתבשיל אחר והתבשיל האחר הוא הרוב מברך עליו כברכת אותו תבשיל, וכ"כ במשנ"ב בסי' רי"ב ס"א, ועיין עוד בסימן ר"ד ס"ק נ"ז.

אמנם בקוקטייל פירות שיש בו מינים רבים מקצתן בפה"ע ומקצתן בפה"א, נחלקו האחרונים, החיי אדם בכלל נ"א סעיף י"ג, וכן בשו"ע הרב סימן ר"ד סעיף י"ז נקטו דצריך לברך בפה"ע לחוד ובפה"א לחוד כיון שכל מין ניכר בפנ"ע ולא כתבשיל שהכל מעורב ודבוק וכגוף אחד, עי"ש.

אך המשנ"ב בסימן רי"ב סק"א ובשעה"צ סק"ב נקט כשיטת הפמ"ג והדרך החיים דאף בזה אזלינן בתר רוב כיון שהדרך לאכול בכף אחת תערובת של חתיכות ומברך על הרוב שהוא העיקר ופוטר את המיעוט שנחשב טפל, כיון דספק ברכות להקל. וכך מבואר גם בערוך השלחן סעיף ב' דכאשר אוכלם יחד בכפית אחת יש להם דין תערובת.

אמנם פשוט לענ"ד דצריך בזה רוב הנראה בעליל ולא סגי ברוב כלדהו, דלא ^{אח"ח 1234567}

ה

תערובת חמשת מיני דגן

לברך עליהם ברכת מזונות כיון שיש בהם מחמשת המינים העשוי לשם טעם.

(וממוז) משמיה דמרן הגרש"ה ואזנר שליט"א לגבי קבוקים דכיון דאין הציפוי דבוק לבוטן שבפנים ואפשר לקשקש בהם ולשמוע את הבוטן שבפנים מכה כנגד הציפוי החיצוני לכן אין כאן תערובת ממש ויש לברך על הרוב ולפטור את המיעוט. ולע"ד אין זה מסתבר, דמה לן עם הציפוי דבוק או חלול, והלא ברור דאחד הם ודרך לאכלן ביחד, ועוד דממ"נ אם שני דברים

והנה בסימן ר"ח סעיף ב' מבואר דחמשת מיני דגן הניתנים לשם טעם אינם בטלים לעיקר אף כשהם טפלים במהותם. וצ"ע לפי"ז איך לברך על "שניצל" דהיינו בשר מצופה עם שכבה של קמח בתערובת ביצים ושמץ, דהלא חמשת המינים לעולם עיקר הן ולא טפל לגבי מינים אחרים, ולכאורה ברכת השניצל מזונות הוא.

וכמו"כ יש לעיין לגבי "קבוקים" שהם בוטנים מצופים בקמח סוכר ושמץ דלכאורה יש

שונים הם לא אזלינן בתר רוב או מיעוט אלא מברך על כל אחד בפני עצמו, ואם דבר אחד הם, מברך על חמשת המינים אף אם מיעוט הם.
[אוצר החכמה 1234567]

וגם אין נראה מה שראיתי מי שטען דיש לברך תחילה מזונות על הציפוי ולמצוץ אותו ואח"כ כשהוא נמס או נשבר בתוך פיו לחזור ולברך בפה"א על הבוטן שמבפנים, וגם זה מופרך לענ"ד, דהלא דרך אכילתן בלעיסה ביחד ולא לאכול בזאח"ז.

ולענ"ד דין אחד בשניצל ובבטנים הנ"ל ובשניהם הציפוי בטל וטפל אל הפשר והבטנים, מתרי טעמי:

א. שאני ציפוי מתערובת, וציפוי לעולם טפל הוא למה שמצופה על ידו, ובתערובת יש לפעמים שהמיעוט חשוב מן הרוב ולא תמיד זה תלוי בכמות, ומש"כ אמרו דחמשת המינים עיקר לגבי שאר המינים שבתבשיל או במאפה וכדו' אבל ציפוי מעצם טבעו ומהותו לעולם טפל הוא. **ב.** ועוד נראה, דכיון דהפשר והבוטן ניכרים בפני עצמם בצביונם הטבעי והמלא, והקמח שבציפוי מעורב עם ביצים שמן וסוכר וכדו' ואינו ניכר בצביונו וחזותו טפל הוא לגבי העיקר, כנלע"ד בהלכתא דא.

אמנם עדיין יש לעיין בבוטנים המצופים שוקולד ולענ"ד קשה לקבוע בהם מה עיקר ומה טפל, ויש לחלק בין ציפוי שוקולד לציפוי קמח הנ"ל, דהלא שוקולד נאכל אף בפני עצמו משא"כ ציפוי הקמח הנ"ל, וא"כ צ"ע אם השוקולד עיקר או שמא הבוטנים עיקר, ולכאורה יש לילך בתר רוב כמו בתערובת של קוקטייל פירות לדעת המשנ"ב, אך באמת קשה לקבוע מה הרוב ומה המיעוט.

ועוד דלפי המבואר לעיל דצריך רוב דמינכר, נראה דכיון דהציפוי העליון הוא השוקולד והוא לבדו נראה לעינים אין מסתבר ללכת בזה אחר רוב ומיעוט, ולענ"ד אין בזה הכרע מה העיקר ומה הטפל, ואפשר שזה תלוי בכל אחד ואחד לפי טעמו, ואם בוטנים ערבים עליו ולא שוקולד מברך על הבטנים ופוסט את השוקולד, אם היפך הדברים מברך על השוקולד ופוסט את הבטנים, אך צ"ע בזה, דלכאורה מסתבר דאין גדר זה תלוי בטעמו של כאו"א אלא ברובא דעלמא וסתמא דאינשי, אך מ"מ אפשר דכיון שאין כאן הכרע מצד רוב בנ"א אזלינן בתר כל אחד ואחד, וצ"ע בכ"ז. (ועיין במשנ"ב ר"ב ס"ק ס"ג). ולהלכה נראה לכאורה שיברך שהכל ויצא בודאי יד"ח.

ו

עיקר וטפל במין אחד

בסימן ר"ה במשנ"ב (ס"ק ט' וס"ק י"א – י"ג). הרי דיש דין עיקר וטפל אף במין אחד אלא שמקצתו באכילה ומקצתו בשתיה.

ונראה דה"ה להיפך כששותה מיץ סחוט ויש בו ממשו של הפרי, כגון מיץ תפוזים שיש בו חלקי תפוז, דמברך רק ברכת שהכל על המיץ שהוא עיקר ופוסט את ממשו של הפרי

והנה יש עוד גדר מסוים בדין עיקר וטפל מה דמבואר במשנה ברורה בסימן ר"ב (ס"ק כ"ג וס"ק נ"ד) דהאוכל פרי (כגון חצי אשכולית) ולאחר גמר אכילת הפרי נשאר מיץ רב והוא שותהו, דאף דעל מי פירות מברך שהכל מ"מ טפל הוא ונפטר בברכת הפרי שהוא עיקר, וכן באוכל הגרעין אחר גמר אכילת הפרי ע"ש. וע"ע

שהוא טפל, דאם אוכל הוא המשקה טפל, ואם שותה הוא האוכל טפל, ודו"ק בזה.

וזה נוגע גם לגבי החלב הנשאר בצלחת בסוף אכילת דגני בוקר עם חלב.

ז

גרעיני פירות

הנה מבואר בסימן ר"ב סעיף ג' דעל גרעיני הפירות המתוקים מברך בפה"ע, ובמשנ"ב (שם ס"ק כ"ג) הביא די"א דמברך בפה"א וחידש דאם אוכל את הגרעין לאחר שאכל הפרי לכו"ע נפטר בברכת הפרי דמברך על העיקר ופוסטא את הטפל, ובשעה"צ (שם סק"ג) כתב דכיון דגרעיני הפירות אסורים משום ערלה משום דהוי טפל לפרי כמבואר בברכות ל"ו ע"ב הוי נמי טפל לענין ברכה.

ובעניי לא הבנתי כלל דמה ענין טפל לגבי ערלה לטפל לגבי ברכות, דלגבי ערלה הוי הגרעין טפל לפרי וזה מטבע הפרי ודרך גידולו, אבל בברכות צריך שתהיה האכילה מפילה דכל שנאכל אגב העיקר נפטר בברכתו, ואין אכילת הגרעין נטפל כלל לאכילת הפרי, ולכאורה כל דמיון זה רחוק, וצריך לי עיון גדול בדברי מרן המשנ"ב.

ח

בדין מרק שיש בו מיני מזונות

יש לעיין במרק שיש בו אטריות או כופתאות שברכתן מזונות האם מברך על המרק מזונות דלעולם חמשת המינים נחשבים עיקר.

המים שהרוטב כמעט צלול בזה בודאי אין המים בטלים ללביבות ומברך על המים שהכל ועל הלביבות במ"מ.

ונראה לענ"ד דבמרק דידן הוי כהלכה הג' הנ"ל, דשאני לביבות שבישלו במים ממרק שיש בו כופתאות, שהעיקר הוא המרק ואין הכופתאות או שקדי המרק נותנים את עיקר טעם המרק ואינם אלא תוספת ושאני ממרק ירקות דכל עיקר טעם המרק הוא טעם הירקות משא"כ בכל הני מיני מזונות שמכניסים למרק שאינם אלא תוספת למרק שיש בו טעם מסוים ממקום אחר כגון מרק עוף, ירקות וכדו'. ועוד דשקדי מרק אינם מתבשלים עם המרק, אלא שמים אותם לתוך המרק בשעת האכילה. ומשו"כ נלענ"ד להלכה דיש לברך מזונות על הכופתאות, השקדים, וכדו' ושהכל על דבר אחר. ואף שידעתי שיש מגדולי הדור שפוסקים שמברכים מזונות על המרק, את הנלענ"ד כתבתי.

ולכאורה יש ללמוד הלכה זו מהמבואר בסימן ר"ה סעיף ב' "על המים שבישלו בהם ירקות מברך הברכה עצמה שמברך על הירקות עצמן אע"פ שאין בהן אלא טעם הירק וה"מ כשבשלם בלא בשר אבל בשלם עם בשר מברך עליו שהכל".

אך כבר כתב שם במשנ"ב ס"ק י"א דיש בזה כמה נפ"מ וחילוקים: א. כשאנו רוצה לאכול את הלביבות אלא "לשתות המים" הוי ספק ברכה ויברך מזונות ושהכל על דבר אחר, (ובשעה"צ סק"ז מבואר דבמקום שאי אפשר יברך שהכל). ב. כשרוצה לאכול הלביבות יברך מזונות ויפטור את הרוטב. ג. "ואם בישל מעט לביבות בהרבה מים ועימר כונת תבשילו הוא רק בשביל

אמנם לפמש"כ במק"א (לקמן סי' ט"ז אות ג') נראה לכאורה דיש לברך מזונות על ה**לביכות**, ושהכל אפשר לברך על המרק, ואוצר החכמה

ולא צריך לברך על דבר אחר. אך לרווחא דמילתא במקום האפשר עדיף לברך שהכל על דבר אחר.

ט

תערובת שבו המיעוט חשוב ועיקר בעיני האדם

יש לעיין מה הברכה הראויה בתערובת שבה דוקא המין המועט חשוב בעיני בני האדם יותר מן הרוב, כגון חתיכות בקר או עוף בתערובת אורז, שכרור שהבשר הוא עיקר חשיבות האוכל.

וכבר כתב בזה הביאור הלכה בסימן רי"ב (ס"א ד"ה ואם) בשם דרך החיים "אם אוכל שני מאכלים שהן מעורבין בקערה אחת אם עיקר כונתו על האחד מברך עליו ופוסט השני אפילו הוא המועט ובסתם מה שהוא הרוב הוא העיקר".

ולכאורה כן נראה גם בסברא דמה דאזלינן בתר רוב אינו אלא משום דמסתמא יש חשיבות ברוב אבל כאשר ברור שהמיעוט חשוב מן הרוב המיעוט הוא העיקר.

אך בספר וזאת הברכה (עמוד 253) הביא בשם מרן הגרי"ש אלישיב דלעולם מברך על הרוב אף אם המיעוט חשוב ממנו והוי עיקר ¹²³⁴⁵⁶⁷ הח"ח לגביו. וכן הביא בשם ערוך השלחן שם ס"ב.

אבל מה אעשה ולענ"ד אין כל ראייה מדברי הערוך השלחן, דאף דאכן כתב דבתערובת של חתיכות עוף ואורז הולכין אחרי הרוב, כל כוונתו אינה אלא לחלק בין מנת עוף גדולה ואורז דכיון שאין אוכלין אותם ביחד ממש אלא כל

אחת בפני עצמה אין בהם דין עיקר וטפל אלא מברך על כל אחד בפני עצמו, משא"כ בחתיכות קטנות של עוף הנאכלות ביחד עם האורז מברך על הרוב ופוסט את המיעוט, אבל לא נחית כלל לדון בחשיבות הרוב והמיעוט, עי"ש וז"פ.

ובספר וזאת הברכה שם כתב לבאר דעת הגרי"ש"א דהלכה זו דאזלינן בתר רוב לגבי ברכה אינה משום דהרוב נחשב עיקר והמיעוט טפל בעיני בני אדם, אלא משום ביטול ברוב או משום דין רובו ככולו, ומש"כ אין כלל נפ"מ במה שהמיעוט חשוב מן הרוב בעיני בנ"א, עי"ש.

אך באמת זה תימה דמה ענין ברכות לביטול ברוב, ועוד דהלא אין מיעוט בטל ברוב כל עוד הוא ניכר, והמיעוט לענין ברכת הנהנין ניכר בפני עצמו.

ועיין עוד בסימן ר"ב ס"א ברמ"א דאם עירב יין בשכר, אם רוב שכר מברך שהכל על השכר ופוסט את היין, ובט"ז ס"ק א' וכן בבהגר"א כתב דמקור הלכה זו במשנה ברכות מ"ד ע"א דמברך על העיקר ופוסט את הטפל, הרי דגם הלכה זו דמברך על הרוב ופוסט את המיעוט מעיקר וטפל נלמדה ואינו ענין לביטול ברוב וז"פ.

י

ברכה על תרופות ממותקות

אם נהנה חייב לברך (סימן ר"ד סעיף ח'), אין זה אלא באוכלין אבל בתרופות ממותקות אי"צ לברך

כתב בשמירת שבת כהלכתה (פרק מ' הערה רל"א) דאף שהלכה פשוטה דהאוכל לשם רפואה

דחומרי הטעם טפלים הם כנגד החומר התרופתי ואין מברכין על הטפל.

אלא ששוב הביא בשם הגרש"ז אורבך זצ"ל דכאשר אין מברכין על העיקר שמא צריך לברך על הטפל, והביא ראיה מדברי המשנ"ב סימן קע"ד ס"ק ל"ט שכתב דהשותה קפה לאחר גמר הסעודה ספק אם צריך לברך ברכה ראשונה והציע עצה לברך על הסוכר ולכוון לפטור את הקפה, ולכאורה פשוט דהסוכר טפל לקפה ואעפ"כ מברך על הטפל ^{אוצר החכמה} כיון שאינו מברך על העיקר.

ולענ"ד כל דבריו תימה, דעד כאן לא אמרו דין עיקר וטפל אלא בשני מיני מאכל שאוכלים בתערובת, ביחד או בזאח"ז כל גדר לפי גדרו, אך במאכל אחד שיש בו מרכיבים שונים לא שייך כלל לדון דין עיקר וטפל אלא כל שיש בו טעם ערב מברך עליו ואין כלל נפ"מ אם חומרי הטעם רוב הם או מיעוט, עיקר הם או טפל.

וגם במה שהוכיח מהמשנ"ב דכאשר אין מברכים על העיקר חייבים לברך על הטפל אין זה נראה כלל, דאין הסוכר טפל לקפה אלא בדרך אכילתו, אבל כאשר אוכל סוכר לפני שתיית הקפה ואין הסוכר נותן טעם בקפה כלל ואינו אוכל את הסוכר לצורך שתייתו, רק כדי שברכת הסוכר תפטור את הקפה כל כה"ג אין הסוכר טפל כלל לקפה.

אך עצם הלכה זו דאם אינו מברך על העיקר מברך על הטפל לכאורה מוכח מדברי התוס' בברכות מ"ד ע"א דאם לא היה הטפל בפניו בשעה שבירך על העיקר ולא היתה דעתו עליו צריך לברך על הטפל הרי דהטפל בעצם חייב בברכה אלא שברכת העיקר פוטרתו, וכפשטות לשון חז"ל "מברך על העיקר ופותר את הטפל".

אך באמת נראה טפי דאם העיקר פטור מן הברכה אף הטפל פטור, ואם העיקר חייב

בברכה אף הטפל חייב דלעולם הטפל נגרר אחרי העיקר והוי כחלק ממנו, והרי זה דומה למה שאמרו בשבת (צ"ג ע"ב) המוציא את החי במיטה פטור אף על המיטה, וכן המוציא אוכלין פחות מכשיעור בכלי פטור אף על הכלי, אף דפשוט דהמוציא את החי במטה והמוציא אוכלין כשיעור חייב אף על המטה ועל הכלי דלעולם נגרר הטפל אחרי העיקר, וכן גם בני"ד אם העיקר חייב בברכה גם הטפל חייב, אלא שאם לא התכוין בברכת העיקר לפטור את הטפל חייב לברך על הטפל, אבל אם העיקר פטור מברכה גם הטפל פטור.

וראיה לדבר, דהלא אינו מברך על הטפל גם לא ברכה אחרונה, ואם בירך על דג מליח פוטר את הפת מברכת המזון אף דפשיטא דבורא נפשות אינו פוטר את הפת דלגבי ברהמ"ז שהיא ברכה דאורייתא בורא נפשות הוי כמי שאינה, וע"כ דאינו מברך על הטפל, כאשר העיקר פטור מן הברכה. ועיין עוד באגרות משה (או"ח ח"ד סימן מ"ב) דאף אם אכל דג מליח פחות מכזית שאינו מברך אף בורא נפשות פטור מלברך ברהמ"ז על הפת.

ואף שיש מקום לדון ולומר דכל זה לענין ברכה אחרונה, אבל בברכה ראשונה שאסור ליהנות מעוה"ז בלי ברכה, כל שאין ברכה על העיקר אסור לו לאכול הטפל בלי ברכה. אך באמת נראה טפי דכיון שהטפל בטל לעיקר ונגרר אחריו ופטור מלברך על הטפל שוב אין כאן איסור להנות בלי ברכה.

סו"ד נראה עיקר דאם העיקר פטור מן הברכה אף הטפל לו פטור מן הברכה, ודו"ק בזה כי הוא נכון וישר.

ישו"ר שככל דברינו אלה כבר כתב באבני נזר או"ח סימן ל"ח אות י"ג עי"ש.

אך כבר נתבאר לעיל דבתרופות ממותקות לא שייך כלל לדון מצד עיקר וטפל כיון שדבר אחד יש בפנינו ולא שני מינים שנתערבו.

אלא שמתעם אחר נראה דאינו מברך על תרופות ממותקות, דבאמת אין זה מאכל

כלל אלא תרופה ואין הטעם ערב כלל למאכל ואין אדם בעולם אוכלם להנאה, ואין הטעם ניתן בהם אלא במדה הנדרשת שהבריות לא ימנעו מלצרוך תרופות אלה, ומשום פטורים הם מברכה. (ועיין בזה עוד לקמן אות י"ג).

יא

בהנהגה הראויה בספיקות

והנה ספיקות רבים יש בהלכה זו, וקשה לקבוע בכל ענין וענין מה עיקר ומה טפל, ובכה"ג צ"ע כדת מה לעשות, ונחזה אנן.

[1234567]

[אוצר החכמה]

אם מדובר בעץ ואדמה לכאורה יברך בפה"א ויפטור את העץ כמבואר בסימן ר"ו ס"ב אך בשע"ת סק"ב ומשנ"ב סק"י מבואר דיי"א שאין בפה"א פוטר את העץ אלא כשיברך כן על פרי העץ להדיא אבל אם בירך על פרי האדמה לא נפטר העץ, אמנם בידו לברך בפה"א על העץ ובכה"ג פוטר גם את האדמה.

והדרך הנכונה לברך על כל מין ברכתו הראויה לו אך אם יקח מן המסופק עצמו לא הועיל כלום, דעדיין ספק הוא מה עיקר ומה טפל. ואף דמבואר במשנ"ב (רי"ב סק"י) דאם אוכל הטפל לפני העיקר חייב לברך עליו מ"מ ספק מה יברך, האם ברכתו הראויה או שהכל כמ"ש הרמ"א

בסעיף א' ואף לגבי המין השני לא הועיל, דאין יברך עליו ושמא טפל הוא ונפטר בברכת העיקר. ובאמת נסתפקתי אם יכוין בפירוש שלא להוציא את הטפל בברכת העיקר האם מהני כונתו, ולכאורה מסתבר שיועיל דהלא כבר כתב החזון איש או"ח סימן כ"ז אות ט' דגדר הלכה זו דמברך על העיקר אינו משום דאין הטפל חייב בברכה כלל, דבודאי יש חיוב ברכה אף על הטפל אלא דברכת העיקר פוטרנו (ועיין לקמן אות י"ג) וא"כ אם יכוין להדיא שלא לפטור את הטפל לכאורה מהני, (וכן משמע מדברי הפמ"ג א"א סימן קע"ז סק"א). אך באמת אין בזה הכרח, דאפשר דכך תיקנו חכמים לכלול הטפל בברכת העיקר מצד היותו טפל ומכח תקנת חז"ל אינו מברך על הטפל.

אך מ"מ עדיין ספק בידנו מה מברך כנ"ל, ומשום נראה דיקח ממקום אחר כדי לברך על שני המינים כנ"ל.

יב

עצה בענין ספק ברכה

והנה לכאורה אשכחנא פתרי לכל מקרה של ספק ברכות. שיבקש מחבירו לברך ברכת שהכל על המים וכדו', ויתכוין להוציאו ידי חובתו בפתיחת הברכה עד מלך העולם, וימשיך הוא ויסיים את הברכה הצריכה לו.

דכבר ביארתי במקום אחר דיכול לצרף שמיעה ודיבור לצאת יד"ח ברכה, כמבואר בחי' הגרעק"א בברכות כ' ע"ב דאף לפי הצד דנשים חייבות בברכת המזון מה"ת ויכולות להוציא אנשים יד"ח מ"מ ודאי שפטורות הן מברית

אך באמת נראה דאם חבירו מכוין לכתחלה כונה כפולה ומכופלת בפתיחת הברכה, לצאת בברכת שנ"ב לעצמו, ולהוציא לחבירו בברכה הנצרכת לו מהני כונה כפולה זו ויוצא בה לכו"ע. ועוד יש לעיין דשם אין חבירו מוציאו אלא בעצם הברכה אבל השומע הוא זה שקובע על מה מברך הוא ברכה זו, ודו"ק בזה.

ועדיין צ"ע בעצה זו, דלכאורה עצה נכונה ומתודשת היא בכל מקרה של ספק ברכה, ותימה לכאורה שגדולי הדורות לא העירו בעצה פשוטה זו, ודו"ק בה היטב.

וישוב הראוני שכבר דנו בזה בשיח השדה להגאון מקוד"גלוב (שער ברכת ה' סימן ד' אות ג') ובמנחת שלמה (ח"א סימן כ' אות ג').

ותורה וכאשר איש יוצא יד"ח מפי אשה חייב הוא לומר בעצמו ברית ותורה, עי"ש. הרי שנקט בפשטות דיכול לברך מקצת ברכה בדיבור ומקצתה בשמיעה.

א"ח"ח 1234567

אלא שלכאורה עצה זו תלויה בבעית הגמ' בברכות (י"ב ע"א) פתח בדחמרא וסיים בדשכרא אם יצא, הרי לן שנסתפקו אם הפתיחה הכללית של ברכות צריכה להיות בכונת הסיום המסויים של הברכה או שמא אין כונת הפתיחה אלא לשמה ואף שפתח ע"ד לומר בפה"ג וסיים שנ"ב יצא יד"ח. וכך גם בני"ד כיון שהמברך בירך לשם שנ"ב אין השומע יכול לצאת בה לברכה אחרת.

יג

בגדר הדין דעיקר פומר את הטפל

ע"א תוד"ה באוכלי דאם בשעה שבירך על העיקר לא היתה דעתו על הטפל ולא היה הטפל לפניו שוב צריך לברך על הטפל, הרי דבעצם יש חיוב ברכה על הטפל. וכך מוכח ממש"כ הבית יוסף בשם תרה"ד בסימן רי"ב דאם אוכל את הטפל לפני העיקר צריך לברך עליו. ואף דלכאורה י"ל דיש בהלכה זו טעם אחר, דכל עוד לא התחיל באכילת העיקר אין הטפל נטפל אליו ואין בו דין טפל כלל. באמת מפורש בדברי תרה"ד והביאו הבית יוסף דטעם הלכה זו משום דאי אפשר שברכה שיברך על העיקר אח"כ יפטור את מה שנחנה בלי ברכה לפני כן. הרי לן להדיא דבאמת צריך לברך אף על הטפל אלא שברכת העיקר פוטרתו. אך ראיתי בשעה"צ ס"ק כ"ד שהבין בדעת הגר"א ובית מאיר שבכה"ג אין עליו שם טפל כלל עי"ש.

וכבר נחלקו הב"י והרמ"א בהלכה זו דלדעת הב"י כשאוכל הטפל לפני העיקר מברך

הנה יש לעיין בכל עיקר הלכה זו דמברך על העיקר ולא על הטפל, האם ענינו דאין חובת ברכה על אכילת הטפל או שמא ודאי חייב הוא לברך על הטפל אלא שברכת העיקר פטרתו.

ולכאורה נראה דבגדרים ב' – ד' הנ"ל חייב הוא לברך על הטפל דהלא אוכלו לשם הנאת אכילה אלא שעיקר הנאת האכילה הוא מן המין האחר, או משום שמועט הוא לעומת רוב ההיתר, וא"כ פשוט דאף בו אסור להנות מעולם הזה בלא ברכה, אבל באופן א' הנ"ל דאינו אוכל כלל לשם הנאת אכילה אפשר דאכן פטור הוא מברכה על הטפל. אך באמת נראה דאף בזה חייב לברך על הנאת האכילה דרק במים יש פטור בחנקתיה אומצא משא"כ בשאר מינים דלעולם יש בהם הנאת אכילה, ומשו"כ נראה יותר דביאור הלכה זו משום דברכת העיקר חלה גם על הטפל.

וכבר כתב כן החזון איש או"ח סימן כ"ז אות ט', והוכיח ממה דמבואר (בברכות מ"ד

ברכתו הראויה, אך לדעת הרמ"א מברך עליו שהכל אך נראה לכאורה דלכו"ע טפל הוא וע"כ דגם הטפל חייב בברכה.

וביין דאתינא להכי נראה דשאלה זו במחלוקת היא שנויה דבאמת אין דברי התוס' מוסכמין, עיין בבעל המאור (כ"ט ע"א מדה"ר) ¹²³⁴⁵⁶⁷ ^{אזה"ח} "אמר רב פפא הלכתא דברים הבאים מחמת הסעודה פירוש ללפת עליהם את הפת אין טעונין ברכה לא לפנייהם ולא לאחריהם. וא"ת מאי קמ"ל מתניתין היא זה הכלל כל שהוא עיקר ועמו טפילה מברך על העיקר ופטר את הטפילה. צריכא דאי ממתניתין הו"א הני מילי בדבר שבא עם הפת דכי בריך אריפתא הוה דעתיה עליה נמי אבל הכא דבעידנא דברין ברכת המוציא אכתי לא אייתו קמיה הנך דברים הבאים מחמת הסעודה ולא הוה דעתיה עלויה בשעת ברכה מעולם אימא אבעי ברכה בתחלה קמ"ל כיון דטפלה נינהו לא בעי ברכה" הרי לן שיטתו דעיקר פטר את הטפל אף בלא היה לפניו ולא היה דעתו עליו, וא"כ לשיטתו אפשר דהטפל פטר מברכה לגמרי.

ואף דאסור לאדם להנות מעוה"ז בלי ברכה, וא"כ תמוה לכאורה לומר דהטפל פטר מברכה, באמת אין בזה תימה כלל, דכבר נתבאר במק"א (לקמן סימן י"ט) דאף שכלל אמרו חכמים שאסור להנות מעוה"ז בלי ברכה, מ"מ נמסר הדבר לחכמים לקבוע על איזה הנאה מברכים ועל איזה הנאה לא מברכים ולא בכל הנאה תיקנו

לברך הרי המטעמת פטורה מברכה אף שלדעת הרמב"ם בולע ממש, הרי דהכל לפי ראות עיני חכמים, ואין כלל תימה לומר דכך תיקנו שהטפל פטר מברכה.

ואפשר עוד בביאור שיטת בעה"מ דברכת העיקר פוטרת את הטפל אף שלא היה דעתו עליו דהטפל נגרר אחר העיקר ונפטר בברכתו בין אם היה דעתו עליו ובין לא, וזו דרך ממוצעת, דבאמת גם הטפל חייב בברכה אלא שהוא נגרר אחר העיקר אף שאין דעתו עליו, ודו"ק בכ"ז כי קצרתי.

אמנם לאחר כל הנ"ל נראה יותר דכאשר העיקר פטר מברכה גם הטפל פטר, וכאשר העיקר חייב גם הטפל חייב ולעולם דין הטפל נגרר אחרי דין העיקר. וכך כתב באבני נזר או"ח סימן ל"ח אות י"ג שהקשה בדין האוכל פת שלא יזיק לו דג מליח דפטור לברך על הפת אף ברכה אחרונה דהיינו ברכת המזון, והרי פשוט דאין בורא נפשות פטר מברכת המזון דזו דרבנן וזו דאורייתא, וע"כ דכיון שהעיקר פטר מברהמ"ז גם הטפל פטר, דלעולם דין הטפל כדין העיקר לברכה.

וניחא לפי"ז דכאשר העיקר חייב בברכה גם הטפל חייב ואם אוכל את הטפל לפני העיקר או אם אין דעתו על הטפל אין ברכת העיקר פוטרתו, אך כאשר העיקר פטר מן הברכה גם הטפל פטר. ודו"ק בכ"ז.